

SvD

Djupt i obegripligt mörker

Publicerad: 30 april 2008, 04.47. Senast ändrad: 30 april 2008, 12.20

Josef Fritzl höll sin dotter inspärrad i en källare i 24 år. Han tvingade henne till sex och gjorde henne gravid med sammanlagt sju barn. Tre av de barn som föddes under dessa morbida omständigheter fick stanna i fängelsehålan tillsammans med mamman/dottern, utan att någonsin komma ut i friska luften.

Det vi fått höra från Amstetten i Österrike de senaste dagarna låter mest som från en ovanligt överdriven skräckfilm. Det är bara det att det är verklighet.

Självklart frågar sig många: Hur kan en människa vara i stånd att göra det Josef Fritzl gjort? Går det förklara hur psyket fungerar på en sådan person?

En fråga som vi inom kriminalvården och rättspsykiatri ständigt måste förhålla oss till, även med mindre extrema våldshandlingar, är detta med "sjukt" och "friskt" när det gäller brottslingar.

Om man begår så avskyvärda handlingar måste man väl ändå vara sjuk? Ingen normal människa begår ondskefulla övergrepp.

Men å andra sidan, begås då inte alla vansinnesdåd av sjuka människor? Finns det "friska" våldshandlingar?

Helt säkert kommer så småningom Josef Fritzl undersökas och diagnosticeras med tunga psykiatriska etiketter. Österrikiska rättspsykiatrer talade enligt mediauppgifter igår om "svår personlighetsstörning".

Jag skulle tro att det också finns en sexuell avvikelse av något slag, en så kallad parafili. Ett sjukligt behov av makt, en alltigenom perverterad konstruktion när det gäller intimitet och sex, samt en extremt grandios (sjukligt självupptagen) personlighet.

Ungefär så kommer kanske eftervärlden beskriva Fritzl. Men en beskrivning är inte detsamma som en förklaring.

Ett problem med tänkandet om sjukt och friskt är att det kan få oss att tro att sjukdomsdiagnoserna "förklarar" beteendet. Vi vill förklara, vill förstå.

Jag skriver dessa rader från ett tåg mellan Göteborg och Stockholm. En kvinna tvärsöver mittgången sitter med vänster hand kupad över pannan, hon har en tidning uppslagen i knäet.

Hon hulkar och snörvlar lite tyst för sig själv. Jag ser tidningsuppslaget på håll och konstaterar att hon läser artiklarna om samma som jag, samma som nästan alla andra i vagnen. Illa berörda tänker vi tyst för oss själva på Elisabeth och på barnen, ensamma i källarfängelset.

Det finns mänskliga handlingar som är så ondskefulla att inte ens garvade professionella fullt ut klarar att ta dem till sig och acceptera faktum.

Vi har svårt att acceptera att det här faktiskt har hänt, så här gjorde han faktiskt. Ibland är behovet

av förklaring så stort att vi är beredda att förväxla en beskrivning med en förklaring.

Inom teologin är ondskan ett av de klassiska problemen. Det finns åtskilliga beteendevetare och hjärnforskare som anser att ondskefrågan numera är löst. Allt tal om ondska är enligt denna akademiska trosinriktning omodernt.

Sådant hör hemma i medeltiden, det har ingen plats i det moderna vetenskapssamhället. Idag har vi nämligen teoretiska modeller och tekniker med vilken ondskefulla handlingar kan förklaras med störningar i personligheten och med mätbara avvikelser i hjärnans funktioner. Onda människor kan kartläggas utifrån neurofysiologiska processer och behandlas medicinskt.

Min uppfattning är att denna vetenskapsoptimism är rätt så naiv. Vilken vetenskaplig modell förklarar hur en människa kan låsa in sin egen dotter i en fängelsehåla under 24 år, och samtidigt upprätthålla en utåt sett normal fasad?

Fallet med Josef Fritzl trotsar alla försök att rymmas i en psykiatrisk eller psykologisk förklaringsmodell. Med Josef Fritzl är vi inte längre i ett gränsland för hur vetenskapliga modeller kan tillämpas för att förstå och förklara brott.

Vi är långt utanför, i mörkret.

MARTIN GRANN

SvD Mer helg - 10 helger för 129:-